

Ahmed
Zeki
Paşa

birleri kapsayan doksan altı maddelik bir rapor hazırlayarak Sadrazam Hilmi Paşa'ya sunmuştur (Teşrinisâni 1325/ Kasım 1909). Bu tanzim ve islah çalışmaları çerçevesinde İstanbul kütüphanelerinin "Osmanlı kütüphaneleri" adıyla tek çatı altında toplanmasını da öngören bu rapor aynı yıl Matbaa-i Ahmed İhsan'da basılmıştır.

Ahmed Zeki Paşa hayatının son yıllarını Doğulu ve Batılı ilim adamlarıyla dolup taşan "Beytül-ürûbe" adını verdiği Fustat'taki evinde geçirdi. 21 Rebîül-evvel 1353'te (4 Temmuz 1934) Kahire'de öldü ve Cize'de kendi yaptırdığı kabre defnedildi.

Eserleri. İslâm âleminin uyanışı uğrunda büyük gayret gösteren, İslâm tarihi ve medeniyeti ile coğrafya sahasında uzman olan Ahmed Zeki Paşa'nın çeşitli dergi ve gazetelerde Arap medeniyeti, İslâm büyüklerinin hayatı ve İslâm tarihine dair Arapça-Fransızca veya sadece Arapça olarak yayımlanmış konferans ve araştırmalarıyla bir kısmı henüz yayımlanmamış pek çok eseri vardır. Yayımlanan belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Mevsû'âtü'l-'ulûmî'l-'Arabîyye ve bahş'alâ resâ'ili İhvanî's-Safâ* (Kahire 1308). Arapça yayımlanmış ansiklopediler üzerine bibliyografik bir inceleme mahiyetindeki bu eserinde ilmi mecmua ve eserlerin isimleri ile ihtiva ettikleri konuları belirtir ve müellifleri hakkında kısa bilgi verir; ayrıca İhvan-ı Safâ risâleleri üzerinde durur. 2. *es-Sefer ile'l-mu'temer* (Bulak 1311/1894). Mısır hükûmeti adına IX. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne katıldığı sırada yazdığı risâleleri ihtiva eder. 3. *Kâmûsü'l-coğrâfiyyetü'l-kadîme bi'l-'Arabî ve'l-Fransevî* (Bulak 1317/1899). 4. *ed-Dünyâ fi Bâris* (Kahire 1900). Paris'in 1900 yılındaki durumu hakkında bilgi verir. 5. *Erba'ate aşere yevmen sa'iden fi hilâfeti 'Abdirrahmân el-Endelüsî* (Kahire 1303). 6. *Târîhu'l-Meşriq* (Bulak 1314/1897). Fransız yazar Gaston Maspéro'nun *Histoire ancienne des peuples d'Orient* (Paris 1894-1899) adlı eserinin özet halinde tercümesidir. 7. *et-Terkîm fi'l-luğati'l-'Arabîyye* (Bulak 1331/1913). 8. *el-Hadâretü'l-İslâmîyye* (Kahire, ts.). Üniversitede verdiği konferanslardır. 9. *er-Rık fi'l-İslâm* (Bulak 1309). Ahmed Şefik'in *L'Esclavage au point de vue musulman* (Kahire 1891) adlı Fransızca eserinin tercümesidir. Eser, *er-Rık fi'l-İslâm Tercümesi* adıyla Türkçe'ye de çevrilmiş ve İkdâm Yayınevi tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 1314).

Bunlardan başka İbnü'l-Kelbî'nin *Kitâbü'l-Eşnâm* (Kahire 1342), İbn Fazlulah el-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-ebşâr* (Bulak 1312), Câhiz'in *et-Tâc fi ahlâki'l-mülûk* (Bulak 1312), Safedî'nin *Nektü'l-him-yân fi nüketi'l-'umyân* (Kahire 1910), Nüveyrî'nin *Nihâyetü'l-ereb fi fûnûnî'l-edeb* adlı eserlerini neşre hazırlamıştır. Ahmed Zeki Paşa ile Anastase el-Kermelî'nin birbirlerine yazdıkları mektuplar Hikmet Rahmânî tarafından *er-Resâ'ilü'l-mütebâdile beynehümâ* adıyla yayımlanmıştır (*Mecelletü'l-Mevrid*, VI/2 [1977], s. 143-192).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 971; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 281-283; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 225-226; III, 17; S. M. Ali, *Arab Geography*, Aligarh 1960, s. 172-173, 175; Muhammed Kürd Ali, *el-Mu'âşırân* (nşr. Muhammed el-Misrî), Dimaşk 1401/1980, s. 48-58; Münecid, *Mu'cem*, V, 49; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), I, 126-127; Bichr Farès, "Ahmad Zakî Pasha", *REI*, III (1934), s. 383-392; İsmâ İskender el-Ma'lûf, "Ahmed Zeki Bâşâ", *MMIAdm.*, XIII/9-10 (1935), s. 394-398; Adnan Ötügen, "İstanbul Kütüphaneleri Hakkında 48 Yıl Önce Zamanın Sadrazamına Sunulmuş Bir Rapor", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, V/3, Ankara 1956, s. 206-226; *el-Muktefâ*, XV, Kahire 1981, s. 269-270; Enver el-Cündî, "el-İjzânetü'z-Zekiyye", *Ah-bârü't-türâsi'l-İslâmî*, sy. 3, Kuveyt 1985, s. 31-35; sy. 4 (1985), s. 26-28; *Mu.A.*, I, 61.

AHMET AĞIRAKÇA

AHMED b. ZEYNİ DAHLÂN

(bk. DAHLÂN, Ahmed b. Zeyni).

AHMED ZİYÂEDDİN GÜMÜŞHANEVÎ

(bk. GÜMÜŞHANEVÎ, Ahmed Ziyâeddin).

AHMED ZÜHDÜ PAŞA

(bk. ZÜHDÜ PAŞA).

AHMEDÂBÂD

(أحمد آباد)

Batı Hindistan'da

Gucerât eyaletinin en önemli şehri.

Gucerât Devleti'nin üçüncü hükümdarı I. Ahmed Şah (1411-1442) tarafından Sabarmati nehrinin kıyısında, eski Asaval şehrinin yakınında kuruldu (1411) ve bu tarihten itibaren devletin başşehri, ticaret, sanayi, kültür ve sanat merkezi oldu. I. Ahmed Şah'tan Bahadır Şah'a (1526-1537) kadar bütün hükümdarlar camiler, saraylar ve çarşılar yaptırarak şehri güzelleştirdiler. Böylece Guzerât Sultanlığı'nın ilk yüzyılında çok gelişerek XVI. yüzyılda Hindistan'ın en güzel ve en büyük şehri haline geldi, sanat ve mimaride zirveye ulaştı. Şehir, Hümayûn (1530-1540) tarafından kısa bir süre ilhak edildi. Ekber Şah'ın 1572-1573 yıllarında yaptığı iki sefer sonunda bütün Guzerât Devleti ile birlikte Bâbürlüler'in hâkimiyeti altına girdi. Ekber Şah ve daha sonraki hükümdarlar zamanında giderek gelişti, fakat Evrengzîb'den (ö. 1707) sonra gerilemeye başladı ve günündeki Sûrat ve Bombay gibi sahil şehirlerinin ticarî bakımdan ön plana geçmesiyle eski önemini kaybetti. 1758'de Maratalar'ın, 1818'de ise İngilizler'in eline geçen şehir, bu tarihten Hindistan'ın bağımsızlığını elde ettiği 1948'e kadar İngiliz hâkimiyeti altında Bombay eya-

Ahmedâbâd

